Artık Kararınızı Verin: Eylem mi? Söyleme Devam mı?

By undefined
March 2, 2023
Kategoriler: Ayın Konusu: Bir Temel Sorun Olarak: AHLAK, Fen
Etiketler: ahlak, etik, Temel bilim

2022 Mart ayının konusu "Akademik Kültürde Kaybedilen Değerler" idi ve "etik" kavramına değinmek istemiştim ama yazma fırsatım olamamıştı. Bir yıl sonra doğum günüm 28 Şubat'ta gelen 2023 Mart ayının konusu "Bir Temel Sorun Olarak: AHLAK" olunca bu sefer her ikisini yani akademi dünyasındaki "etik" ile yaşantımızdaki "ahlak"ı d**aya**na**k** yaparak üzerinde bir köprü inşa edelim.

Üniversitelerimizde "Bilimsel Araştırma Teknikleri ve Yayın Etiği" kısaca "BATYE" diyebileceğimiz lisansüstü dersi epey bir zamandır zorunlu oldu. BATYE dersleri notlarımızdan sadece "Ahlak" ifadelerini çekerek çok ama çok gereksinim duyduğumuz bu köprü inşaatında faydalanalım. Buna göre;

ETİK

Felsefenin ahlakla ilgilenen dalıdır, yani ahlak felsefesidir. Dolayısıyla etik, çok özetle "ahlakın felsefesidir" şeklinde tanımlanabilir. Daha geniş anlamıyla etik, kişinin davranışlarını temel alan ahlak ilkelerinin tümüdür. İnsanlara işlerini nasıl yapmaları gerektiğini belirlemede yardımcı olan değerler ve ilkelerdir. Etik, çeşitli mesleklerin yürütülmesinde uyulması gereken değerlerin başında gelmektedir.

AHLAK

Toplumların gereksinim ve çıkarları doğrultusunda, alışkanlıklar, gelenekler, töreler ve kamuoyunun gücünden destek alan, kendiliğinden biçimlenmiş, genel kabul görmüş bir kurallar sistemidir. Bu anlamda ahlak **göreli**dir ve hem toplumdan topluma hem de belirli bir toplumda zaman içinde değişebilmektedir.

ETİK-AHLAK

Ahlak geniş tabanlı ve nasıl davranılması gerektiğine ilişkin yazılı olmayan standartları içerir, etik ise ahlak üzerine söz söyleme etkinliğidir. Farklı bir anlatımla, etik insan davranışının ilkeleri, ahlak ise bu ilkelerin tikel (bir bütünün bir tek parçasıyla ilgili olan) bir durumda uygulanması ile ilgilidir.

ETİK-AHLAK AYIRIMI

Ayrı iki kavram olarak kabul etmek yaygın bir yaklaşımdır. Bu çerçevede etik, insan davranışlarını **irdeleyen** düşünsel **soyut** bir etkinlik, ahlak ise insan davranışlarını **belirleyen** toplumsal **somut** bir düzenektir.

YASA-ETİK

Yasaların genel ahlak gibi zaman ve mekan içinde **sınırlı** bir geçerliliği vardır, etik ise **evrensel**lik iddiası taşır.

ETİK-HUKUK

Genel ahlak ve meslek etiği anlamında etik ile hukukun başlıca ortak noktası normatif (kural koyucu) sistem olmalarıdır.

BİLİMSEL MAKALE

Belli bir biçimde yazılmış olması ve üç yüzyıl boyunca geliştirilmiş gelenekler, editör uygulamaları, bilimsel ahlak ve basım-yayım etkileşimiyle tanımlanan belli bir biçimde yayımlanması gereğine dikkat çekilerek nitelenmelidir.

BİLİMSEL AHLAK-YAYIN ETİĞİ

Her ikisi de temel öneme sahiptir, her bilim insanı bunlara karşı son derece hassas olmalıdır. Karşılaştırıldıklarında Bilimsel Ahlak daha önemlidir. Yayım Hakkı konusunda yolsuzluklarının açıkça bilinenlerinde bile "zararları" ispat etmek güçtür. Bu nedenle, mahkemeye verilme korkusu gerçekleşmesinden daha önemlidir.

ARAŞTIRMA ETİĞİ

Araştırma konusunun belirlenmesinden, yayın ve yayın sonrasına kadar olan tüm aşamalarda ahlak, dürüstlük ve açıklık ilkelerinin uygulanması olarak tanımlanmaktadır. Bir araştırmanın başarısı, etik kurallara olan uygunluğuna bağlıdır. Araştırmanın yapıldığı kurumlarda araştırma etiği kültürünün yerleşmiş olması araştırmacılar ve yöneticiler açısından önemlidir.

YAYIN ETİĞİ

Her türlü yayın yapmada, çeşitli yasal ve ahlaki ilkeler göz önüne alınmalıdır. Çoğu zaman birbiri ile ilgili olan ana hususlar, özgünlük ve sahiplik (yayım hakkı) sorununu içerir. Başka birinin fikrini çalma veya yayım hakkını bozma suçlamalarından kaçınmak için, eğer bir başkasının çalışması veya hatta bazen kendi çalışmanız yeniden yayımlanacaksa, belli bazı izinlerin alınması zorunludur. Bilimsel yayınlarda, sorunun ahlaki yönü daha da öne çıkar. Çünkü bilimde özgünlüğün, başka sahalarda olduğundan daha derin bir anlamı vardır. Örneğin, kısa bir hikaye ahlaki ilkeleri bozmaksızın defalarca basılabilir. Oysa ki temel bir araştırma makalesi, temel bir dergide sadece bir kez yayımlanabilir. Mesela "Çift yayın", eğer uygun yayım hakkı elde edilmişse ancak yasal olabilir.

ETİK DIŞI-İNTİHAL

Etik dışılıkta (ahlaktan sapmada) ilk başı çeken ve yasalarımızda neredeyse tek olarak yer alan intihalin (aşırmanın) yani bilimsel hırsızlığın önlenmesine ilişkin Dünya'da ve ülkemizde alınan önlemler vardır. 2007 yılında Çin'de Bilim ve Ahlak Komitesi'nin kurulması buna bir örnek olarak verilebilir.

ETİK DIŞI-ÇİFT YAYIN

Evrensel ölçekte, bilim ahlakı açısından çok büyük bir günah olarak kabul edilir. Aynı fikir veya verilerin çeşitli uluslararası veya ulusal dergilerde tekrarlı yayımı, bilimsel kısırlığı yansıtır ve kişinin kendi reklamını yapması için ahlaki ortam olarak kabul edilen platformun sömürülmesi demektir. Kendi kendinin fikirlerini tekrarlı kullanma, bilimsel tarafsızlık ve tevazu eksikliğini gösterir.

ETİK DIŞI-KAYNAK GÖSTERMEME

Alıntılara kaynak gösterilmemesi durumunda bir başkasının çalışmasının kısa ifadeleri bile olsa meslek ahlakı kuralları bozulur. Böyle ahlaki kural bozmalar, kötü niyet olmasa bile meslektaşlar arasında adınızı çok kötü etkileyebilir. En basit ifadeyle, bilimsel yayının dürüstlük ve güvenilirliğini korumak her bilim insanının sorumluluğudur.

KAMU ETİĞİ

Ve son bir madde de kamu yönetiminde etiğin önemine atıfta bulunursak; Kamu hizmetleri, devlete emanet olarak verilen vergilerle yerine getirilmektedir. Kamu görevlileri bu emaneti yasaların yanı sıra ahlaki değer ve ilkelere göre kullanmalıdır.

Yukarıda listelediğimiz **Etik** ve **Ahlak** kavramları, içerisinde barındırdığı özellikle de **Meslek Etiği** ve **Bilim Etiği** ile tüm bilimlerle yolları kesişir.

Bu iki kavramın temel bilim ile ayrıca bir ilişkisi daha vardır; Neredeyse tüm disiplinler "Kozmoloji"ye yani "Evren Bilim"e yaygın anlamıyla da "nereden geldik nereye gidiyoruz" tüme varımına malzeme taşırlar. Dolayısıyla çoğu bilim "Kozmoloji" şemsiyesi altındadır. Benzer şekilde **Ahlak** ta "Kozmoloji" gibi en tepede ulaşılması gereken bir hedef olup adeta bir şemsiye gibidir de… Nasıl ki **Ahlak** güzellik ifade ediyorsa, "güzellik marketleri ya da işgücü" yerine kullanılan "kozmetik sanayi" terimindeki "kozmetik" ifadesi tahmin edilebileceği gibi gökyüzünün görsel güzelliğinden yani "Kozmoloji"den esinlenmiş olunmalıdır.

Toplum Bilim öğrencisi oğlumdan, "sizin kuşak hiç güzel örnek olmuyor, size bakan yeni kuşaklar Müslümanlıktan kaçıyor" demesi yüzümü kızarttı, boynumu büktü, kendimi bir an mahcup ve suçlu hissettim öyle ki bu yazıya da damgasını vurdu: **Ahlak** tarafımız "söylemde kalmaya devam mi etsin" yoksa "eyleme mi geçsin"? Söylem kredimizi çoktan ve sınırsız harcadığımıza göre tek seçenek kaldı elimizde, o da "örnek" olmak. **Ahlak** alanında "beden dili" hiç bu kadar değerlenmemişti şimdiki ihtiyacımız olan kadar. Söz gümüş ise sükut gerçekten altın oldu.

Ahlak partiler üstüdür, toz kondurmayız, hepimizin ortağıdır, taviz vermeyiz, birleştiricidir, damardan girercesine… hal böyleyken görünene bakınca "eee öyleyse" demeyelim mi? Depremlerle altımız kayıyor olsa da ayakta kalan sağlam binalar gibi iyi **AHLAK** ta bizleri koruyacaktır yeter ki "yaşantımız" ile dile gelsin.

Çevremiz "ne diyor" diye bakmayalım mı? Çevremizdekilerin "sinirlerini mi aldırttın?" ifadesinin bir anlamı yok mu? "Küskünlük kümem boş" ve bir de "üniversite mezunu olmak gerekmeyebilir ama ille de **anlayış** mezunu olmak şart" söylemlerim de buna cevap olsun.

Birde, "gülen bir yüzümüz de mi olmasın?" ifadem de doğum günü hediyesi yerine geçsin.